
KİTAP TANITIMI: SAFEVİLER: TEKMİLETÜ'L AHBAR (Başlangıçtan 1571'e Kadar Safevilerin Tarihi)

MEHMET DAĞLAR

Şah İsmail'in İran'da Safevi Devletini kurmasıyla birlikte 'Tarih Yazıcılığı' geleneği burada da gelişmeye başlamıştır. Safevilerin meşruiyetini sağlama adına önemli görevler üstlenen Safevi tarihçileri eserlerini Farsça kaleme almışlardır. Devlet bürokrasisi içinde yer alan Vakanüvisler birçok resmi evrakı gördükleri için Safevi Devletinin idari gelişmesine de şahitlik yapmışlardır.

Hasan Asadi ve Şefaattin Deniz'in '*Safevi Tarih Dizisi*' kapsamında Türkçe'ye kazandırdıkları Abdi Beğ Şirazi'nin 'Tekmiletü'l Ahbar' adlı eseri bu alanda tercüme ettikleri üçüncü eserdir. Safevi Devleti bürokrasisi içerisinde özellikle maliye alanında önemli görevler üstlenen Şah Tahmasb döneminde '*İstifa-yı maliye-yi hassa*' görevinde bulunmuştur. Asıl adı Zeynelabidin Ali olan müellif 19 Ağustos 1515 tarihinde Tebriz'de dünyaya gelmiştir. Abdi Beğ Şirazi'nin kaleme aldığı 'Tekmiletü'l Ahbar' adlı eser Safevi Devletinin ilk iki hükümdarı Şah İsmail ve Şah Tahmasb'ın saltanatı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Mütercimlerin tercümelerini dayandırdıkları ana kaynak Dr. Abdülhüseyin Nevai'nin 1369(1990) tarihinde neşrettiği baskıdır. Eser tercüme edilirken dipnot ve açıklamalarla zenginleştirerek okuyucuya sunmuşlardır. Eserin tercüme kısmına geçmeden önce Mukaddime kısmında 'müellif ve te'life dair' başlığı ile Abdi Beğ Şirazi ve eseri hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

Eserin ilk sayfalarından itibaren On İki İmam ve Safevi hanedanı hakkında övücü ifadeler göze çarpmaktadır. Yine eserin genelinin şiirlerle süslendiği ara sıra da Kur'an-ı Kerim ayetlerine atıf yapıldığı görülmektedir. Ancak Abdi Beğ

Şirazi'nin bu eserinin kullanılan dil açısından ağıdalı bir eser olmadığı göze çarpmaktadır. Safevi saltanatının meşruiyetinin sağlanması için Tekmilet'ül Ahbar adlı eser önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Abdi Beğ, asıl saltanatın Hz. Peygambere ve Hz. Ali'ye ait olduğu belirtir. Hz. Ali'den sonra On İki İmam'ın bu işe en layık kimseler olduklarından bahsedilir. Onlardan başka saltanata oturanlar zalimdir. Mehdi gaybette olduğundan 'Silsile-i İlliye-i Aleviyye-i Fatimiyeden' bu işe yetkisi olan bir kişinin İmam-ı Zaman'ın hükmünü Allah'ın kulları arasında yayıp şiihlere rehber olması gerektiğini söyleyerek bu makama gaybet döneminde en layık kişilerin Safevi hanedanından gelen kişilerin olması gerektiği sonucunu çıkarmıştır. (s.22) Şirazi, Şah İsmail'in vefatının ardından tahta çıkan Şah Tahmasb'ın ise İslam topraklarını Mehdinin hurucuna uygun hale getirilmesine yardımcı olduğundan bahsetmiştir. (s.54.)

Şirazi eserinde Safevilerin siyasi olarak kullandığı Tebarrailik geleneğini överek Safeviler sayesinde sünniliğin İran'da getirildiğini anlatmıştır. Bu uygulamayı Hz. İbrahim'in putları kırmasıyla özdeşleştirmiş Sünniliği de puta benzetmiştir:

Ez Teberzini Tebarrai but-u Sünni şikest

Hem çunan ki ez zarb-ı İbrahim nakş-ı azeri

Türkçesi:

Tebarrailerin baltasıyla Sünni putu kırıldı.

İbrahim'in darbesinden Azerin putlarının kırıldığı gibi.

Şah İsmail'den bahsederken Sahipkıran'ın (Şah İsmail) lahicandan çıkarak yeryüzünün bidat pislighinden temizleyip Sikke ve hutbeyi isnaaşeriyye imamlarının yüce adları ile süsleyip İbrahim halil peygamber gibi Sünnilerin putlarını Teberra baltası ile kırmasını Allah'ın ilham ettiğini söylemiştir. (s.25) Dini ve Siyasi tanımlamalar Şirazinin eserinde birbirine geçmiştir. Safevi

ordusunun Feruh Yesar ile savaşırken ordusunun 12000 kişi olduğunu bu rakam 12 İmanla özdeşleşirken Feruh Yesar'ın ordusu ise Kerbela'da Yezid'in asker sayısı kadar yani 2000 kişidir. Bu rakamların hesaplanmasıyla Safevileri Hz.Hüseyin'in tarafında düşman taraf ise Yezid yanlısı olarak sunulmuştur.(s.28)Yine Abdi Beg, Safevilerin resmi mezhebi olan Şiilikten dolayı hak taife düşmanlarını ise Batıl taife sayması devrin dini ve ideolojik atmosferini yansıtmaları bakımından ilginçtir. Mesela Emir Zekeriya Keçeciden bahsederken batıl taifeden çıkıp hak taifeye yöneldiğini anlatmıştır.(s.29)

Abdi Beğ eserinde devrinin önemli olaylarını ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. Eseri yazarken içerisinde bulunduğu konum gereği Safevilerin tarafında yer almıştır. Özellikle Şah Tahmasb'ın saltanatının ilk yıllarında ortaya çıkan Tekelü Türkmenlerinin çıkardıkları isyandan bahsederken '*Tekelü Şeytanları*', '*Tekelü Fitnesi*' gibi tabirler bunun göstergesidir. (s.64-65). Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza'nın isyan ederek Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla ilgili olarak da '*ümitsiz, zararlı, nankör ve ne müslüman ne kafir olan Elkas*' şeklinde tanımlayarak onun nasıl bir hataya düştüğünü ve Şah'ın iradesine aykırı hareket ettiğini anlatır (s.93)

Tekmiletü'l Ahbar adlı eserde ise Tahmasb ile Kanuni arasındaki mücadele de farklı bir biçimde anlatılmıştır. Kanuni'nin Muhibbi mahlasıyla yazdığı şiirine nazire yaparçasına Osmanlı Padişahının ölümü "*Bu yıl Rum Hünkârı Osmanlı, Sultan Süleyman Darü'l cezaya kavuştu ve yerine Sultan Selim oturdu*" denilmiş ve oğlu II. Selim'in geçmesi, Hz. Ebubekir , Hz. Ömer ve Hz. Osman ile bağdaştırılmıştır. Bu şiirde Kanuni'nin sünni olması hasebiyle adı geçen sahabelerle bağ kurulmaya çalışılmıştır:⁷

Osman-ı Sünni ki şod Süleymaneş Hitab

Ebubekir sıfat şod be Ömer maned

*Süleyman denilen Sünni Osman/ Ebubekir gibi öldü tahtı Ömer'e kaldı/ Yani Selim bin Süleyman oldu şah/Cütlis tarihli Ömer bin Hattab. s.124.

Yani ki selim bin Süleyman Şah

Tarih-i Cülüş “Ömer bin Hattab”

Abdi Beğ Şirazi eserini tamamladıktan sonra bir zeyil ekleyerek Safevi Şahlarıyla aynı dönemde yaşamış olan Rum, Mısır, Şam, Hicaz, Irak-ı Arap, Diyarbekir ve Musul'da bulunan sultanlar hakkında bilgiler vermiştir. Bu bölümde Safevilere komşu memleketlerin hükümdarları ve onların ahvali hakkında bilgiler vererek eserini nihayete erdirmiştir. (s.130-160). Hasan Asadi ve Şefaatin Deniz'in günümüz Türkçesine başarıyla tercüme ettiği eser Nisan 2019 tarihinde Bilge- Kültür Sanat yayınları tarafından basılmıştır.